

לו נואשות - הכסף כמובן מכריע הכל. כתמיד היא בעלת נוכחות נשית דרמטית מרשימה. ראיתי אותה ב"אלקטרה" וב"איבאנוב", ואני יכולה לומר שהיא שחקנית אשר יודעת להפגין את הטרגי במצבה של דמות באיפוק כובש ומשכנע, אפילו במחזה אירוני, קומי, ציני כזה שלפנינו.

סיום המחזה מפתיע וצפוי כאחד: דאוס אקס מאכינה אירוני, איך לא: רגע לפני שתולים את מקי סכין, מגיעה ההצלה בדמותה של מלכת אנגליה בכבודה ובעצמה (יוסי גרבר בתפקיד אשה). האצולה - אשר אוהבת את הפושע הכוכב - לוחצת עמו ידיים ומעניקה לו חנינה, דרגת אצולה ופנסיה שמנה עד סוף חייו; מושלם.

*

דברי מר פיצ'ם: "הסוף הוא רע ומר בדרך כלל. לא בכל יום באים שליחי המלך, והנבעט - בועט בהבועט בו... ועל כן: אל תרדפו כל כך את הרשע..."

יש לציין את הביצוע המוסיקלי בניהולו של אמיר לקנר ואת הצבת הנגנים היושבים על הבמה במעין כלובי מתכת נישאים לגובה - פתרון מרשים, ועוד רבים וטובים.

זוהי הפקה עשירה, מלוטשת, מקצועית ומבדרת של התיאטרון הקאמרי, ואני חושבת על הלקחים החברתיים והפוליטיים האקטואליים שלה עבורנו: מי ומי הם באמת מר פיצ'ם וקבצניו הנוכלים, או מקי סכינאי וחבורתו? והיכן הם באמת יושבים, בממשלה? ואולי הם התחלפו עם "מלכת אנגליה"?

(השירים והציטוטים מהמחזה הם מתרגומו של אברהם שלונסקי, ספריית פועלים, יד שלונסקי 1983; למעט שירו של מקי סכין בתרגומו של דורי פרנס, שהובא בתוכנייה.)

"צמחים מטפסים" בתיאטרון קרוב

דרמה קומית אקזיסטנציאליסטית, מאת ארוז מירנץ הי"ד; עיבוד ובימוי: אלעד שרעבי, מוסיקה: ארוז כהן, שחקנים: אושר בית הלחמי, אית בלייברג, יואל ברמן, טל גינת ונועה צפריד כוריאוגרפיה וריקוד: דפנה הורנצ'ק, אולם צוותא 2

הבמה קטנה, חשופה ונוזרית למדי, התאורה קלושה ועגומה. המקום - חדרם של שני חולים במצב וגטיבי מתקדם. ואולם, למרבה האירוניה - הם אינם שוכבים כי אם עומדים זקופים, קפואים ומחוברים למתקן הזנה (אינפוזיה) אישי לכל אחד. מוזה, אבל הצמידות הזו למוטות האינפוזיה מעניקה להם משענת וביטחון רגעי. הם במרחק זה מזה, נתונים בתרדמת, ורק עיניהם ממצמצות; מסתבר כי הם נמצאים במסגרת של מחקר רפואי מדעי, בחסותו של רופא בכיר, ד"ר בן צור, ולמעשה במעין 'כלא' - אשפוז בכפייה, שמתקיים בחסות תקציב גבוה למדי.

"אופרה בגרוש", מירב שחם וכנרת לימוני, צילום: דניאל קמינסקי

עם המתרחש על הבמה. אנחנו הצופים מודעים כל רגע שלפנינו מסכת חברתית פוליטית, וכל שיר הוא כמו הצהרה, אקסיומה שיש להפנים ולזכור או להתנגד לה. הדמויות מגלמות רעיונות ואמיתות חיים. האופרה מעלה את חייהם של חבורת קבצנים בהם החברה "יד לפושט יד", שבראשה עומד ג'ונתן ירמיהו פיצ'ם, בביצוע אירוני מברך וכובש של גדי יגיל: בקושי זיהיתי את השחקן הכשרוני הזה בדמות יו"ר הקבצנים (ונזכרתי בו בהצגה אחרת "אח יקר"); יכולתו להשתנות וללבוש באמת דמויות רבות ומגוונות לכלי הכר כמעט וירטואוזית. השתנות וריבוי פנים הם אגב מיסודות התיאטרון הברכטיאני. לצדם, כווריאציה על דרך חיים בשולי החברה, חיה ופועלת חבורת הגנגסטרים הפושעים של מקי סכינאי.

אין במחזה עלילה מורכבת. הוא מציג בכמה תמונות עוקבות את הצלחותיו של פושע אלים ומרושע, שאיתי טיראן הנפלא ביותר מבצע בשורה של מחוות ריקוד - הוא בעצם רוקד את התפקיד שלו. כמוהו גם הנשים, בעיקר לוסי ופולי (כינרת לימוני ומירב שירום) ובעצם רוב הדמויות, כולל דמותו של מפקד המשטרה המצחיק והנלעג טייגר בראון (שמחה ברבירו), ידידו המעריץ של מקי. עובדה זו מדגישה עוד יותר את המלאכותיות המכוונת בביצוע התפקידים, והמרחק שנוצר בין לבין קהל הצופים כמימוש תיאטרוני בימתי אפשרי.

כאן המקום להזכיר לשבח את עבודת התנועה והבימוי המצוינים שעשו נדב צלנר וגלעד קמחי עם השחקנים, בסיפור הזה על אהבה ובגידה בריחה והצלה. תמונה מוצלחת בלתי נשכחת בעיני היא המונולוג היפה של פולי פיצ'ם, כלתו של מקי, על האלף-בית של תיאוריית ה"לא" שלה: היא מתוודה ללא בושה איך אמרה "לא" לכל מחזוריה המהוגנים, העשירים הבורגנים, ואיך לא יכלה לסרב לאחד ויחיד, שנכנס לחדרה ותלה כובעו על מסמר קטן; מנומס, מגונדר ונדיב. היה זה מקי סכינאי, הפושע המקסים, ואיתו היא מתחתנת.

הלנה ירלובה משחקת בתפקיד ג'ני בורדלה, הזונה ומנהלת בית הזונות, שחרף אהבתה למקי וזיכרונות חמים במחיצתו מסגירה אותו בסוף למשטרה תמורת סכום כסף שהיא והמוסד שהיא מנהלת שלה זקוקים

"צמחים מטפסים", צילום: נטע שחק

ואולי אהנה יותר/
ותהיה נסיעה קסומה
שלא ארצה שתִיגמר."

עמוס:

"אבל, אולי דווקא באוטובוס שכבר עבר
נסעה לה אהבת חי/ ואולי באוטובוס שכבר עבר
היתה הזדמנות נדירה/ ואולי באוטובוס שכבר עבר
היו אנשים יקרים/ חברים לחיים ולעבודה
.....

ואולי הפסדתי נסיעה קסומה
שהלוואי שלא היתה נגמרת

ואולי באוטובוס הבא/ תתרחש החוויה המכאיבה
ואולי באוטובוס הבא/ ניסע בצפיפות נוראה
.....

♦ ואולי זו תהיה נסיעה / שכל החיים נתחרט עליה."

מלכתחילה מצטיירת דמותו של הרופא-חוקר כאדם ציני, ומנופח מחשיבות עצמית ביחס למחקרו 'המדעי' - באירוניה שמגחיכה אותו. הוא מפגין מכניות וניכור כלפי מטופליו במשחק מוגזם ומאנייריסטי, זאת לצד אהות-מסייעת מעריצה ומאהבת, ועיוורת לגמרי לשקר ולמופרכות סביבה. המצב יתברר לה בהמשך, עם בואה של "אחות" חדשה, המגיעה ממקסיקו ומתחרה על תשומת לבו של הרופא; ה"חדשה" אינה אלא אהובתו של אחד המטופלים שבאה לחלצו ממצבו חסר התקווה. שני החולים, עמוס ופיני - שעד כה היו כשני מספרים נטולי זהות ואישיות, כלואים ללא תקווה - מתחילים לגלות סימני חיים ולהתקומם נגד המערכת הממסדית הנוקשה של בית החולים והרופא שבראשה. אני מודה שזוהי רגע מהפך מפתיע ומבדה. בריאיון עם המחזאי מתברר כי השחקנים הנעים על הבמה בחופשיות מגלמים את נפשם ורוחם של החולים.

המחזה עובר בין ריאליזם מינימליסטי לפנטזיה דמיונית פרועה ומצחיקה. ההומור אכן מזניק את המחזה ממצב של שיממון עגמומי לפארסה משעשעת ולא צפויה, לפעמים קצת מוזרה. הכל מתהפך לפתע מאחורי גבו של הרופא כאשר שני ה'צמחים' מתחילים לשוחח ביניהם, ורוקמים מזימה להימלט מבית החולים. כך הנשלטים הופכים לשולטים והרופא מוצג כמי שאינו מסוגל - בכוח חשיבתו הרציונלית, המדעית דוגמטית - להבין את הנס הרפואי שקרה, ולשונו הסתומה נשאר עקרה מול מצבם של החולים.

כאן נכנסת לעלילה כאמור האהובה היפה והאקזוטית ממקסיקו, אשר מצליחה להחיות את שני החולים בריקוד הטקסי שלה, באהבה החושנית השופעת ויטאליות פרימיטיבית שהיא מרעיפה עליהם ולהציג את יתרונה במקום ש'המדע' הרציונלי כביכול נכשל.

זו עמדה חלשה במחזה לטעמי. גם הרומן החשאי שבין הרופא החוקר לבין האחות המסייעת לו - שהוא זנח לאחר מכן לטובת הצעירה היפה שהגיעה - נראה קצת בנאלי ולא לעניין כאן. אפשר היה לפתח את המחזה לכיוונים עקרוניים של אתיקה, של דיון ביחסי אנוש בין רופא למטופל שלו. לנצל באופן עמוק יותר את נוכחותן של אהבה ואמפתיה רגשית מול מערכת רפואית וממסד מנוכר של רופאים תהילה וכסף לבין חולים. כאן, הסגנון נוטה יותר לפארסה בידורית פרועה ולא מחייבת.

ובכל זאת אני מוצאת שהמחזה מצחיק ומקורי בדרכו הצנועה. זהו מחזה שלישי לארוז מירנץ, יליד 1980. מחזות קודמים שלו שהועלו: "שקמבה" בצוותא ב-2006 ו"דיאקציה" ב-2014, במסגרת 'פסטיבל ישראל' ומרכז הבמה - כולם נוטים לסגנון שערורייתי של קומדיה שחורה.

*

להלן ציטוט הפזמונים ששרים שני ה'צמחים' החולים: "הכל לטובה" שחיברו פנחס כהן ועמוס ברגר הם דוגמה טובה לרוח ולאווירה האירונית של המחזה כולו. [הלחן עממי]

פיני:

"גם אם איחרתי לאוטובוס/ יבוא האוטובוס הבא
אחרי תקופה קצרה של המתנה/ צריך להאמין שהכל לטובה
כי אולי באוטובוס הבא/ אפגוש את אשת חלומתי
ואולי באוטובוס הבא תגיע/ הזדמנות נדירה
ואולי באוטובוס הבא/ אכיר אדם יקר
חבר לחיים ולעבודה/ ואולי סתם אצחק

תגובות

גיליון 385 של 'עתון 77' הוקדש לצבא - רעיון יפה ומעניין. בהזדמנות זו אני מזכירה את כתב העת הנדיר והנשכח: 'קשת סופרים', שהופיע פעם אחת בלבד, בעריכת משה שמיר ובהוצאת צה"ל באפריל 1949. היה זה אולי, כתב העת הצבאי הראשון ובו שפע של תגובות מכל הסוגים על המלחמה ועל הצבא. היה זה כתב עת "חתרני" שלאחריו שוב לא רצו במשה שמיר כעורך.

לכתב עת זה הקדשתי את מחקרי: "אדם במלחמה" שנכלל בכרך ב' של ספרי קריאת הדורות - ספרות עברית במעגליה, הוצאת גוונים ואוניברסיטת תל אביב, תשס"ב/2002. אף פעם לא מזיק להכיר את ההתחלות ואף להתייחס אליהן.

נורית גוברין